

Богдан С.К.,
кандидат філологічних наук,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ МОРЯ В ЕПІСТОЛЯРНИХ ТЕКСТАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Море як об'єкт наукового вивчення належить до маловивчених у сучасній лінгвістиці. З-поміж нечисленних праць в українському мовознавстві можна назвати хіба що дослідження Л.В. Бублейник [2] і Ю.В. Датченко [3]. Значно частіше мариністичні мотиви були дотепер в епіцентрі студій українських літературознавців [1], [4], [5], [6]. Джерельна база названих праць зосереджена на осмисленні семантичної площини лише художніх текстів, незважаючи на те, що морські пейзажі, *море* як образний елемент присутні в інших функціональних стилях, зокрема, в епістолярному.

Лексико-семантичний простір епістолярного тексту, як відомо, об'єднує цілий комплекс одиниць, які відтворюють особливості індивідуально-мовної картини світу кожного адресанта, зумовлену різноманітними лінгвальними й позамовними чинниками. Визначальними з-поміж позалінгвальних, що формують лексичну систему епістолярної комунікації, можна вважати передусім особисті враження. Цілком закономірна, органічна й прогнозована, якщо зважити на біографічні факти Лесі Українки, поява в структурі її епістолярних діалогів і експлікація особистісного, суб'єктивного сприйняття моря, морської стихії. У листовних текстах фіксовані, зокрема, *Чорне* (варіант – *Чорномор'я*), *Мармурове*, *Лігурійське* моря, хоча, зважаючи на географію її морських подорожей (до речі, в епістолярії вживано і лексичний синонім цієї номінації – *подоріжжя*) – Італія, Єгипет, – їй довелося споглядати значно більше морів, не кажучи вже про протоки, лимани, водоспади тощо. До речі, якщо випадала найменша можливість, Леся Українка корегувала маршрут морських мандрівок, щоб було не лише дешевше, а й насамперед цікавіше: *“А їхати до Нотнагеля у Відень я не хочу – страшно далеко і втомно, до того ж пускатись на море з Трієста до Одеси і дорожче, ніж з Генуї (я се напевне знаю), і менше інтересно (хоч я і не туристка, та все ж, коли можна вибрати щось інтересніше при інших, рівних умовах, то чом же й не вибрати)”* (тут і далі вирізнення моє. – С. Б.) [10, XI, 352] (далі, покликаючись на це видання, зазначатимемо лише том і сторінку) (до П.А. Косача, 12 травня 1902 р., Сан-Ремо). Вибираючи між морським шляхом і сухопутним, вона надавала перевагу морю: *“А додому таки морем їду, то має мені нерви “настроїти””* [10, XI, 348] (до О.П. Косач (сестри), 27 квітня 1902 р., Сан-Ремо).

Море як елемент водної стихії, що об'єднує у своєму семантичному вимірі різноманітні мікрополя (найвагоміші серед яких в українській мовній традиції – ‘ріка’, ‘джерело’, що входять до узагальненого макрополя ‘вода’), належить, як свідчать кількісні характеристики, до найчастотніших в епістолярній комунікації

Лесі Українки. Спорадично вживане лексико-семантичне мікрополе 'океан' здебільшого відображає мрії адресантки про навколосвітні мандри. Такі свідчення фіксовані, зокрема, в листі до Михайла Драгоманова 17 березня 1891 року з Відня: "Скажіть Зорі (Вашому, а не "Зорі"), що одержали ми його карти і що я дуже симпатизую його замірові статись моряком, бо **я сама колись маю відбуту подоріж довкола світу** – може, в компанії з ним" [10, X, 86]. Цю мрію Леся Українка кваліфікує навіть як "пристрасть", "нав'язливу ідею", про що, зокрема, пише в листі 10 вересня 1895 року Аріадні Драгомановій: "Построй там принаймні і для мене яку-небудь коморку на випадок, коли я приїду до тебе на перепутті з кругосвітнього плавання. **Ти знаєш, се у мене *idée fixe* – потрасти в подоріжжя навколо світу, що поробиш – страсть!**" [10, X, 340–341].

Подоріжжя навколо світу передбачало передусім реалізацію її заповітної мрії побачити океан: "Як я почула, що Зоря вибирається на Фіністерре, то аж мені заздрісно стало, бо **се моя давня мрія – побачити справжній океан**. Шкода, що Зоркове подоріжжя не вигоріло, хоч я йому і позавидувала завчасу, а все ж я б хотіла, щоб хоч він сам побачив океан. Колись, "як матиму багато лишніх грошей" (Мишин вираз), то ми з Зорею поїдемо навколо світу!" [10, X, 138] (до М.П. та Л.М. Драгоманових, 30 серпня 1892 р., Колодяжне). Важливо, що цьому контекстові передують Лесине зізнання щодо можливої професійної самореалізації, яке залишається дотепер поза увагою дослідників: "Якби я була здорова, то, **може б, вийшов з мене другий Вамбері або другий Пржевальський**, бо маю дуже бродячу натуру".

Створенню образу моря в листовному тексті (на противагу, скажімо, художньому) передують, безсумнівно, особистісні враження, які спонукають до відображення реальних фрагментів дійсності. Спонтанність відтворення побаченого, своєрідність миттєвих, безпосередніх реакцій та асоціацій визначають, очевидно, специфіку всієї епістолярної комунікації.

Важливо відзначити передусім позитивний вектор суб'єктивного сприйняття Лесею Українкою моря як природнього об'єкта. Саме цей напрям значною мірою визначав увесь семантичний простір його функціонування в епістолярних текстах (незалежно від різних природніх станів, які довелося їй бачити в різні періоди перебування на морі). Вона завжди, як свідчать листи, почувала особливу внутрішню рівновагу і благодать, перебуваючи на морі, що відповідно позначалося і на її фізичному здоров'ї. 19 липня 1891 року вона захоплено писала матері з Євпаторії: "**Мені таки добре в цьому сонці та морському повітрі**; через плавання у мене розвилися мускули на руках, і се мені приємно, а то я вже була надто безсилою зробилась за два остатні роки" [10, X, 96].

Леся Українка неодноразово зізнавалася в своїй прихильності й любові до моря, вдаючись до емоційно окреслених лексем ("<...> так **чудово тут і на землі, і на морі**. Сади всіма квітками процвітають, небо синіє, зовсім безхмарне, сонце світить і гріє, як улітку, а **море аж вабить – таке хороше**" [10, XI, 371] (до М.М. Комарової-Сидоренко, 16 листопада 1902 р., Сан-Ремо), пор. також:

“І таки **море** хтось любить” [10, XI, 380] (до О.Ю. Кобилянської, 30 грудня 1902 р., Сан-Ремо)), що, зрештою, навряд чи можна вважати чимось особливим, якщо зважити на український і, тим паче, світовий “мариністичний” контекст.

Благотворний вплив на її організм морського повітря, купання – неомінний компонент епістолярного дискурсу, напр.: “<...> я чую, як весь мій організм на іншу гаму строїться під впливом сього повітря і моря, все більш і більш мною опановує *idée fixe*, що **коли б я років три прожила в доброму кліматі, то була б як люди чи хоч коло людей** <...>. Впрочем, се знов “мысли далекие”” [10, X, 371] (до О.П. Косач (матері), 2 липня 1897 р., Ялта).

Море в листовній комунікації Лесі Українки (як, до слова кажучи, й інші природні об'єкти) майже завжди персоніфіковане й набуває статусу особливого адресата, про що засвідчують частотні епістолярні контексти, в яких опосередковано змодельовані фрагменти ймовірних невербальних діалогів (зауважмо, двовекторних), напр.: “Ми з кна-кною далеко в море не заганяємось, перші дні то нас трохи інтересувало, а тепер **ми вже привикли до моря і воно до нас, то ми одно до другого дуже спокійно відносимось**” [10, X, 96–97] (до О.П. Косач (матері), 19 липня 1891 р., Євпаторія). Щоправда, не почуватися самотньою, навіть за очевидної, за її словами, “морської” благодатної енергетики, що безсумнівно додавала їй оптимізму, вона все ж таки не могла: “А тут саме сонце та **море** своїм блиском та грою додає мені одваги і надії; якби тільки я не була тут **сама-самісінька**, то зовсім би мені було добре” [10, X, 101–102] (до М.П. Драгоманова, 28 липня 1891 р., Євпаторія).

Асоціативно море в її листах пов'язане з найсвітлішими сподіваннями й мріями, особливо – прогулянки на човні, зокрема *при місяці*. “Ой, Пуцю-ішацю, шкода, що ти не їздив човном при місяці по морі, – ото-то добро! Я, після того, як двічі проїхала таким способом, то **тепер мені аж мріється, як би його знов яким способом пуститись на море у білому човнику!**”, – писала вона сестрі Ользі 23 липня 1891 року з Євпаторії. Мандрівку ялтинським морем вона називає перифрастично *втіхою, вартою богів*: “<...> тепер тут дуже добре і гарно, знов олімпійське повітря, після 5 днів вітру море як дзеркало, і **їздити по ньому се просто втіха, варта богів**” [10, X, 379] (до О.П. Косач (сестри), серпень 1897 р., Ялта).

Органічний результат за таких позалінгвальних передумов у комунікативній поведінці Лесі Українки – мовноетикетні одиниці, адресовані особливому комунікантові – морю, зокрема формули вдячності: “**Сподіваюсь від моря** дуже багато – **спасибі йому та південному сонцеві, минула моя пропасниця лиха, що гнітила мене цілу весну, може, колись і я, хоч наполовину, вилюднію**” [10, X, 91] (до М.І. Павлика, 22 червня 1891 р., Євпаторія). З іншого боку, і саме море виступає іноді адресантом у листовних невербальних вітаннях окремим адресатам Лесі Українки: “Чи не скучно тобі за морем? **Воно тобі кланяється усіма хвилями**” [10, X, 98] (до О.П. Косач (сестри), 23 липня 1891 р., Євпаторія). В одному з листів до Ольги Кобилянської (24 січня 1903 р., Сан-Ремо) порівняння з лексемою море входить до складу побажального виразу: “А хтосічок нехай буде спокійний і

нехай прочитає собі “*Bergidylle*” Heine (“Гірську ідилію” Гейне (нім.)) (остатню частину): “*Tausend Ritter wohlbewaffnet*” <...>. **Нехай буде ясний і спокійний, як сьогодні море**” [10, XII, 28].

Вагомим прийомом увиразнення особистісних вражень від моря виступають різноманітні мовно-виразові засоби, домінувальна роль із-поміж яких належить епітетам і метафорам, факультативно вживані – порівняння. Епітетні номінації найчастіше відтворюють кольористичні ознаки моря і його природній стан, здебільшого типологічну для нього опозиційну динамічну дихотомію **тишу** і **неспокій** (*буря, шторм, шквал дощовий* тощо), які виявляють відповідну лексичну кореляцію. Релевантною ознакою стану спокою слугує поява епітетів *синє-синє* [10, X, 22], *тихе і красиве* [10, X, 27], *синє* [10, X, 114], *досить тихе* [10, X, 388], *тихе* [10, XII, 39], *розкішне: синє, рожеве, зелене, опалове, яке хочеш* [10, X, 392] (*хвилі – блакитні* [10, X, 33]) і навпаки, *неспокій* співвіднесений із семантично антонімічним лексичним рядом: *темне, лихе* [10, X, 388], *страшне* [10, XI, 14], *розлютоване* [10, XII, 340].

Подібно до епітетних найменувань в епістолярних текстах диференційовано також функціонування персоніфікацій, метафоричних та порівняльних одиниць. Скажімо, за погожої днини море кваліфіковане посередництвом таких тропів: *вигладилось* [10, X, 22], *причепурилось* [10, X, 22], *синіє* [10, X, 92], *море як дзеркало* [10, X, 379], *аж вабить – таке хороше* [10, XI, 371], *грає* [10, XII, 42], *грає весело і синє-синє* [10, XII, 50]. У бурю, шторм воно набуває семантично протилежних характеристик: *шумить* [10, X, 92], *з небом змішалось* [10, X, 92], *показує свої фокуси* [10, X, 96], *дуже грає* [10, X, 355], *розбушувалось* [10, X, 376], *гомонить несамовито, наче хоче послухати мене і затопити Крим* [10, X, 385], *вистріли бурі на морі* [10, X, 420], *розсердилось, хвилями кидає* [10, XI, 302], *хвилі так скачуть, що аж страшно дивитися, а гримають, як на баталії* [10, XI, 380], *гримає* [10, XII, 17]. Під час снігової бурі воно назване описово *грандіозною картиною хаосу* [10, XI, 14]. Крім того, в листах фіксовано найменування перехідних станів моря: до і після спокою/неспокою, наприклад: *стишується* [10, X, 96], *не дуже стурбоване* [10, X, 376], *ледве-ледве гуляє* [10, XI, 369]. Важливо, що для Лесі Українки море навіть у вітряну погоду не втрачало своїх принад, про що найвиразніше свідчить оцінна лексема *гарне*: “Сьогодні я ходила дивитись на море у великий вітер, **воно було гарне і зелене зовсім, як трава**” [10, XI, 50] (до Миколи та Ісидори Косачів, 4 травня 1898 р., Ялта).

Для Лесі Українки море – живий організм, а тому очевидна й органічна постійна персоніфікація в його описах, напр.: “Сьогодні вже трохи вітер, море **дуже грає**, так що ввійти в нього і не думай, а можна тільки лягти з самого берега і ждати, щоб хвиля лизнула, а підлізь трохи далі, то так тепле, що й не стямишся, як уже повен рот води” [10, X, 375] (до О.П. Косач (матері) та О.П. Косач (сестри), 18 липня 1897 р., Ялта); “Море, видно, хоче **заглядити**” свою вину передо мною, бо таке було гладеньке усі 5 ½ днів, що я ним їхала, як рідко

буває. *І просило сказати тобі, щоб ти його не боялась*” [10, XII, 352–353] (до О.П. Косач (матері), 20 червня 1911 р., Кутаїсі).

Важливим лексико-семантичним елементом, співвіднесеним із номінацією *море* за родо-видовим принципом, виступає лексема *хвиля*, невід’ємна в структурі цього мікрополя в описах здебільшого **неспокійного моря**, пор.: “Сії дні **море** було так розбушувалось від часу виїзду тьоті Єлі, що тільки сьогодні встановилось, а то треба було на бережку лежати і ждати, поки піна од **хвилі** набіжить і обмиє, а в одкрите **море** не можна було плисти, бо **хвиля** могла б розбити. Мені врешті обридло таке купання, і вже я так була рада плаванню вчора ввечері і сьогодні рано. Папа даремне боїться, щоб я плавала, плавають же куди легше, ніж стоять під натиском води, якщо тільки **море** не дуже стурбоване” [10, X, 376] (до О.П. Косач (матері), 2 серпня 1897 р., Ялта). Великі *хвилі* Леся Українка називала узвичаєно розмовною лексемою *здоровими* [10, X, 33] (тобто “значні, великі розміром, обмягом” [7, 546]). Характерно, що вони не викликали в неї остраху, про що свідчить позитивно маркований контекст із виразним відтінком іронії і елементами “вибачного” дискурсу: “Остатніми днями на лимані були **здорові хвилі**, і це мені дуже сподобалось; хоч я через ті **хвилі** разів зо два здорово напилась гірко-солоні води, але зате хвилі так славно несуть і колишуть, що можна їм простити їхні брудкі жарти” [10, X, 33] (до О.П. Косач (матері), 18 серпня 1889 р., Одеса).

У листі до Ольги Кобилянської 3 липня 1902 року з Гадяча Леся Українка писала про сімнадцятиденні мандрі з Сан-Ремо, описуючи різні, за її твердженням, “дива”: гори, озера, водоспади, міста, що траплялися на її путі. Однак ніщо, на її переконання, не може зрівнятися з неповторністю *моря* і *хвиль*. Цю непроминушу красу вона називає перифрастично *вічною піснею*: “<...> а поміж усім тим **море, море** і *вічна пісня хвиль* <...>” [10, XI, 361]. Важливим способом увиразнення особливого емоційного стану адресантки виступає трикрапка на початку і в кінці цитованого міркування.

Суголосно станові *моря* почувалася нерідко й сама адресантка: “Живу **головно сонцем, морем та ще листами**. Коли дощ іде, **море живе** і листів нема, **то я сумна, коли погода** і маю добрі звістки, **то весела**” [10, XI, 324] (до О.Ю. Кобилянської, 26 лютого 1902 р., Сан-Ремо).

Суттєвою рисою епістолярної комунікації можна вважати також той факт, що *море* і семантично корельовані з ним лексеми (*птах, хвиля*) нерідко виступають тлом, основою відображення особистісного внутрішнього світу адресантки, зокрема в порівняльних контекстах, завдяки яким відтворено стан **самотності** (“От зовсім я тепер **немов птах над моря водами**!” Чистісінько, бо до того я таки й ошукана з трьох сторін <...>” [10, X, 60] (до М.П. Косача, 30 травня 1890 р., Колодяжне)), **апатії** (“Я боюсь піддаватись тій апатії, що часом напливає на мене, **мов якась темна хвиля**, бо одно те, що треба ж таки про роботу думати (я все переписую листи), а друге (і головне), що наші лякаються, як тільки бачать на моєму лиці

кислу міну, мені ж не випадає тривожити їх, бо я не для того тут зосталась” [10, X, 311] (до М.І. Павлика, 24 липня 1895 р., Владая) тощо.

Важливо й те, що море було для Лесі Українки не лише об'єктом емоційних переживань, а й своєрідною основою її сподівань на фізичне одужання, про що стверджує, скажімо, епітет *єдина* в структурі перифраза *надія*: “Побачу, що то ще з того апарата буде, але **єдина моя надія на море**: подамся цього літа вже не на теплі купелі, а на вільне море, маю при тому милу надію прожити се літо на якому болгарському березі, може, тоді мене перестане гризти жаль, що не вдалося тут з дядьком зобачитись” [10, X, 78] (до М.І. Павлика, 3 березня 1891 р., Відень). Подібні міркування фіксовані в листах і до інших адресатів, пор. хоча б деякі з них: “Надто **маю надію на море**, бо, пам'ятаю, одного літа якимось мене пустили до теплих купелів на холодний лиман, а потім на море, то, власне, того літа мені було найліпше з ногою, і хто зна, якби не масаж, то, може б, вона і зовсім вигоїлась. Врешті, “що було, те бачили, а що буде, то побачимо!”” [10, X, 83] (до М.П. Драгоманова, 17 березня 1891 р., Відень).

Епістолярні тексти Лесі Українки містять також значну кількість фразеологічних одиниць, до складу яких входить номінація *море* і співвіднесені семантично номінації *хвиля* й *вода*, напр.: **море чимало хвиль перекопить** (“<...> я от не представляю ще собі зовсім ясно, як се я буду подорожувати по Криму сама з своєю подлою ногою, дарма що та нога тепер ніби поправляється. Що вона поправляється, то так, але поки ще настільки поправиться, щоб мені не заважати в житті, то ще **море чимало хвиль перекопить**” [10, X, 101]. Такі вирази іноді представляють собою лексичні трансформи узуальних сталих виразів і вживані здебільшого для характеристики різних побутових ситуацій чи міжособистісних взаємин.

Особливу увагу привертає традиційний для української уснопоетичної традиції стереотипний вираз *тихі води*, послідовно представлений у листовних текстах Лесі Українки як інтекстовий компонент, про що сигналізує передусім його графічне оформлення (лапки). У кореспонденціях до двох адресатів (до матері й сестри Ольги) зафіксовано ізольоване використання цього перифраза, що імпліцитно відображає виплеканий століттями в неволі й збережений українськими думами образ України, рідної землі (пор.: “Подякуй від мене сих нових (може, й незнайомих?) товаришів за честь, яку вони мені зробили, запрошуючи мене до гурту і не цураючись моєї малокомпетентної ради; вернувшись **“на тихі води”**, сподіваюсь застати молодий гурт в розцвіті сили й енергії, тоді й сама з охотою поможу їм і словом, і ділом, а тепер, поки що, не робітниця з мене <...>” [10, X, 400–401] (до О.П. Косач (матері), 22 листопада 1897 р., Ялта); “Боюся тільки, що Кльоня ще не видержить справжньої зими (він і тут навіть малий холод погано переносить), а то б уже напосідалась, щоб вертатись **“на тихі води”**, – зо мною нехай би було, як було, бо вже обридло “стикатися” <...>” [10, XII, 377] (до О.П. Косач (сестри), 29 грудня. 1911 р., Цулукидзе). Інші три використання цього виразу в листах до матері, Івана Франка й Ольги Кобилянської представляють не

усічений, а повний контекст його первинного функціонування. Образ *тихих вод* доповнено такими ж емоційно окресленими виразами *ясні зорі* та *мир хрещений*. Зауважмо, що поява саме таких інтекстових елементів в епістолярних текстах Лесі Українки має прозору екстралінгвальну мотивацію, про що стверджує місце написання цитованих листів. Симптоматично, що цей фольклорний образ щоразу актуалізувався в Лесиному дискурсі в час її перебування за межами рідного дому, а в останні роки – на чужині, поза Україною.

Почасти номінація *море* набуває у листах узагальненої семантики і виступає синонімом *чужини, чужого краю*: *"Незабаром мені мають робити гіпсовий бандаж, і маю в ньому пробути місяць, от і ціла потіха! А там знову буду по морях та по чужих українках тинятись"* [10, X, 67] (до М.І. Павлика, 14 лютого 1891 р., Відень). Форма множини *моря* нерідко вживана для відображення просторових характеристик: *"Чи то ж справді межі нами такі гори-долини та моря розляглися, що їх ані проїхати, ані переплисти?"* [10, X, 101] (до М.П. Драгоманова, 28 липня 1891 р., Євпаторія).

Лексему *море* вжито в листах і в значенні 'безмір, багато' для оцінної характеристики тогочасної французької літератури: *"Чи багато виходить за рік справді гарних, цінних творів хоч би у французькій літературі посеред моря найнікчемнішої жорстви, що викидає Париж на всесвітній ринок?"* [10, XII, 291] (до Н.К. Кибальчич, 28 вересня, 5 жовтня 1909 р., Телаві). Пор. також: *море світової поезії* [10, XI, 207].

А отже, лексико-семантичне мікрополе 'море' належить до вагомих складових семантичної структури епістолярних текстів Лесі Українки, є одним із виразних елементів самохарактеристик адресантки і засвідчує її особистісне неповторне сприйняття моря, презентоване цілісною системою мовно-виразових засобів.

Література

1. Авксентьева Г. А. Мариністика у поетичному світі М. Драй-Хмари [Електронний ресурс] / Г. А. Авксентьева, А. С. Авксентьева. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/soc_gum/Npkrnu/Fil/2009_19/3_01_Avksentjeva_Avksentjeva.pdf.
2. Бублейник Людмила. Концепт море в ліриці Лесі Українки / Людмила Бублейник // *Леся Українка і сучасність* : зб. наук. праць / [упоряд. Н. Сташенко]. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2005. – Т. 2. – С. 281–290.
3. Датченко Ю. В. Мовні компоненти мариністичних та степових образів у творах Миколи Чернявського [Електронний ресурс] / Ю. В. Датченко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/Vpdu/Morozn/2008_14/article/15.pdf (2.06.2010).
4. Подолей Л. Онтологічні особливості мариністичної поезії П. Карманського (цикл "Над срібним плесом моря") [Електронний ресурс] / Л. Подолей. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/soc_gum/spml/2009_13/2Literaturoznavstvo/38podolei.pdf (2.06.2010).
5. Санченко Антон. Українська мариністика [Електронний ресурс] / А. Санченко. – Режим доступу : <http://vsiknygy.net.ua/overview/428> (3.06.2010).
6. Сінченко О. Д. Мариністичні мотиви в поезії Богдана-Ігоря Антоновича і Святослава Гординського [Електронний ресурс] О. Д. Сінченко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/soc_gum/Npchdu/FL/2006_46/46-21.pdf (3.06.2010).

7. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1972. – Т. III. – 744 с.
8. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1977. – Т. VIII. – 928 с.
9. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1980. – Т. XI. – 700 с.
10. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1978–1979. – Т. X. – 542 с. ; Т. XI. – 478 с. ; Т. XII. – 694 с.

Анотація

У статті розглянуто основні засоби мовної презентації лексико-семантичного поля 'море' та специфіку розгортання його семантичних контекстів, що фіксують типологічні ознаки індивідуальної епістолярної мовотворчості Лесі Українки; проаналізовано семантичну структуру образу моря, встановлено визначальні тропеїчні ознаки його моделювання.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, епістолярна комунікація, епістолярна мовотворчість, тропеїчні засоби.

Аннотация

В статье рассмотрены основные средства языковой презентации лексико-семантического поля 'море' и специфика развертывания его семантических контекстов, которые фиксируют типологические признаки индивидуального эпистолярного речетворчества Лесии Украинки; проанализированы определяющие тропеические признаки его моделирования.

Ключевые слова: лексико-семантическое поле, эпистолярная коммуникация, эпистолярное речетворчество, тропеические средства.

Summary

The article deals with the main means of language presentation of lexico-semantic features of developing of its semantic contexts that fix typological features of individual epistolary of Lesia Ukrainka's language art. The author has analyzed the semantic structure of the character of sea; trope features of its model are determined.

Keywords: lexico-semantic field, epistolary communication, epistolary language art, trope means.

УДК 821.161.2–3 Українка 09

Головій О.М.,
здобувач,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

“МИ ... ВЖЕ ПРИВИКЛИ ДО МОРЯ І ВОНО ДО НАС”: МАРІНІСТИЧНІ МОТИВИ В ЕПІСТОЛЯРНІЙ І ПРОЗОВІЙ СПАДЩИНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

А тут саме сонце та море своїм блиском та грою додає мені одваги та надії; якби тільки я не була тут сама-самісінька, то зовсім би мені було добре.

Леся Українка в листі до М.П. Драгоманова від 28 липня 1891 р.
(Євпаторія) [11, т. 10, с. 101–102].

Постановка наукової проблеми. Незважаючи на те, що далеко не всі народи й держави географічно чи історично пов'язані з морем, образ моря глибоко